

NÉHÁNY MAGYARORSZÁGI CSÚCSÍVES TEMPLOM SZENTSÉGHÁZÁNAK VASAJTÓJA.

Az oltári szentséget — az eucharistiát — a kereszténység első századaiban, sőt még a román stílus korában is, a papság jobbára a lakásán őrizte. A XII. században tartott egyházi zsinatok már szigorúan megparancsolják a templomban hagyott oltári szentség elzárását, nehogy az szentségtörő kezekbe kerüljön. Az 1287-ben tartott lüttichi zsinat még azt is kimondja, hogy az oltári szentséget jól elzárva az oltár felett vagy pedig armoriolumban tartsák. Az utóbbi alatt elzárható fali fülkét értettek. A szóban forgó dolgot illetőleg még szabatosabban az 1311-ben tartott ravennai konzilium következő parancsa: Ezennel meghagyjuk, hogy az oltári szentség, a viatikum vagy Krisztus teste, a szent olaj és a betegeknek szánt olaj, a templom vagy sekrestye oly helyén tartandó, a hova szentségtörő kezek nem férközhetnek. A kérdéssel a XV-ik és XVI-ik században tartott zsinatok is foglalkoztak, s valamennyinek határozata az volt, hogy az oltári szentséget a templom tiszta (mundo), tiszteletre méltó (honesto), jól látható (signato), szembeszökő (conspicuo) és előkelő (singulari) helyén zár alatt kell tartani.

E határozatoknak tudhatjuk be azt, hogy a csúcsíves stílus korában épített templomok egy részében az oltári szentség őrzésére leginkább a presbyterium evangelium felőli oldalán, rendszerint kőből, torony alakú házikót vagy a falba díszes fülkét építettek, s azt jól elzárható vasajtóval szerelték fel.

Találunk azonban elég templomot, a hol ez a fülke az oltár mögött vagy a sekrestyében van.

Mondanunk se kell, hogy a csúcsíves stílus vasművesei, a szentség ház vas-

ajtóinak készítése dolgában nagyon ki-tüntették magukat.

Különösen az osztrák és a német templomokban nem egy remek munkát találunk, a melyekkel több magyarországi templom szentség házának ajtaja vetekszik rajzának szépségével és munkájának művészi voltával. Ezek közül néhányat e cikkely kapcsán mutatunk be.

Magyarországban a legszebb csúcsíves stílusú szentség ház-ajtókat Sáros megyében találjuk. Ezek között a legrégebbek egyikét, a lapis patakit bemutatjuk. Az ajtócska 570 mm. magas és 385 mm. széles. Lapos vasból való keretét lemezből kivágott szalagdiszítvány fedi. Az ajtó mezejét lapos vasból készített rácsozattal töltötték ki, s az így keletkezett négyszögek oldalainak közepére stilizált liliomból alkotott négy szirmú rozettákat szegecseltek.

A csipkeszerű diszítvány hatását tetemesen növeli az, hogy a rozettákat meg-aranyozták és a szegecssek fejét felváltva kékre és pirosra festették be.

Az ajtócska rajza és munkája arra vall, hogy a XIV-ik század vége felé készítették.

Ezzel régiség dolgában vetekszik az a vasajtócska, mely a kisszebeni r. kath. templomban az oltár mögötti fülkét zárja el. Ez csak egyszerű lemez-ajtó, melynek kulcslyuk körüli részén találunk valamelyes diszítványt.* A kulcslyuk alsó szélén lecsüngő liliom párkányából V-alakú levéldísz ágazik ki. A jobboldali szár vége stilizált, a baloldali szár vége naturalisztikus tölgylevélben végződik.

* Lásd a Mintalapok 1898-ik évfolyamát. A vas- és fémipari rész I. füzetének 6-ik szövegábrája.

Az előbbinek szára gyengén jobb felé hajlik, az utóbbié egészen lekonyul, úgy hogy a levél csüng rajta.

Midőn a kisszebeni templomot szentségházzal is feldisznítették, erre már sokkal ékeőbb vasajtó került. Magassága 770 mm., szélessége 245 mm. A szentségházon látható évszám után ítélve 1484-ben készítették. A vasajtó színezését újabb keletűnek tartom. A lemez, a lécek és a keretek rozsdavörös színűek, a többi rész aranysárga.

Sáros megyében a legszebb szentségház-ajtókat Kassán találjuk. Az egyik Szent Mihály kápolnáját díszíti, a többi négy a dom szentségház-ajtóján van. *Henszlmann Imre dr.* szerint a szóban forgó szentségház *Crom István* építette,* a kinek neve a városi számadási könyvekben 1446. és 1480. között fordul elő. Az egyik feljegyzés így hangzik:

1480. *Item sabbato port Lucie abgerechnet mit Stefan steinmetz von wegen der Kirchenarbeit Sand Elisabeth hat er von der stat entphangen an der Kirchenschult fl. 23.*

Amint említettük, a Szent Erzsébetről nevezett kassai dom szentségházát négy vasból való ajtócska díszíti. Ezek közül az egyiket bemutatjuk.**

Magassága 1100 mm., szélessége 370 mm. A díszítményeket lemezből vágták ki, melyekre háromszegletes léceket szegecseltek. Mind a négy ajtócskát a késői csúcsíves stílus geometriai formáinak nagy gazdagsága jellemzi. Szépség dolgában vetekszenek a külföldi templomok legszebb tabernákulum-ajtóival. Az irodalomban közzétett hasonló célú német és osztrák vasmunkák közül egy se akad olyan, mely ezeket bármily tekintetben felülmúlná.

Igen szép a Szent Egyedről elnevezett bártfai templom gyönyörű szentségházá-

* Kassa városának ó-német stíli templomai. (Pest, 1846.) 23-ik oldal.

** A többi háromnak rajzát lásd a Mintalapok 1898-ik és 1899-ik évfolyamában. (Vas- és fémipar 103-ik és 114-ik lap.)

nak három vasajtaja is. Teljesen egyező rajzaikat szintén közöljük. Magasságuk 1250, szélességük 440 mm.

Az ajtók alapját alkotó lemezre szintén háromszegletes vasat szegecseltek, hogy a geometriai díszítmény jellemző bordázatát megkaphassák. Mind a három ajtócska hatását a diszkrét színezés nagyon emeli. Az alaplemez aranyozott és a rajta futó bordák vörösek, azonban a mezőket határoló keretet megfordítva színezték, vagyis a levéldíszít aranyozták be és az alaplemezt festették vörösre. Ez a munka is a XV. század második felében készülhetett s nem lehetetlen, hogy a *Crom István* kassai tervezete, mert a városi archivumban őrzött adatok szerint, *István* nevű kassai mester 1464-ben Bártfán működött és itt a bedőlt sekrestye ajtaját építette újra.

Myskovszky Viktor „Bártfa középkori műemlékei című munkájában (27. oldal) szintén *Crom István* kassai mesternek tulajdonítja a bártfai szentségház építését.

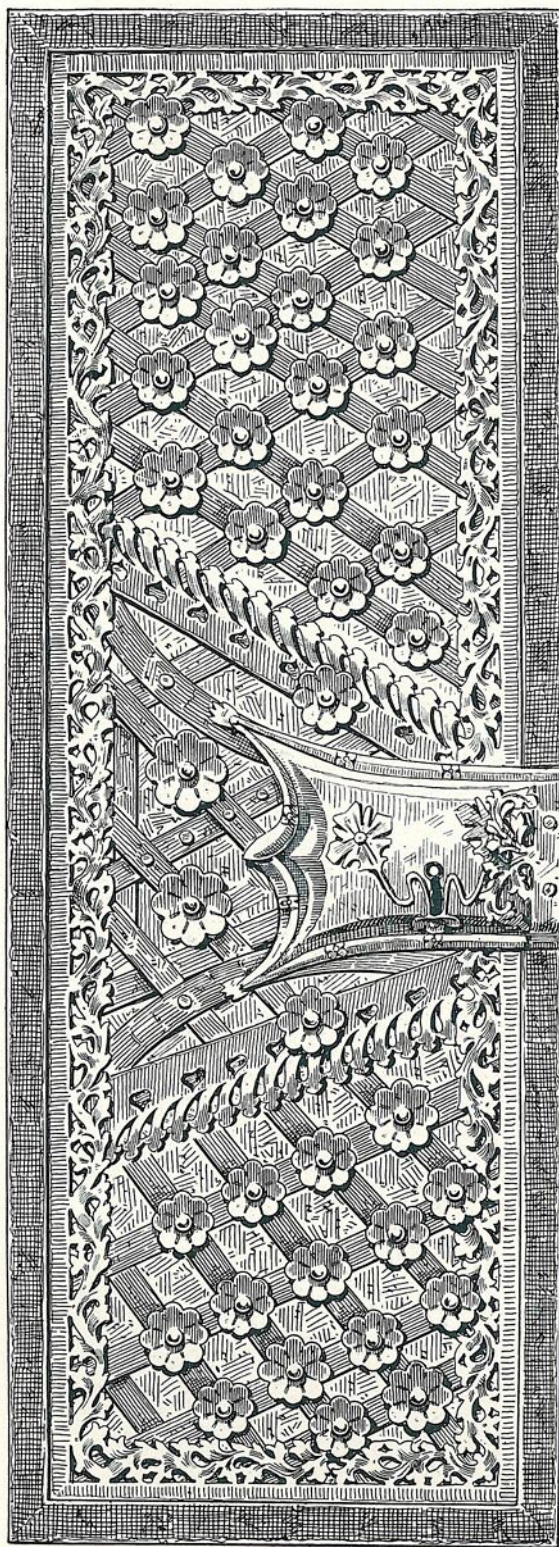
A szepesvármegyei csúcsíves templomok szentségház ajtóit nem oly szépek, mint akár a kassaiak, akár a bártfaiak. Ezek közül a gölnicbányainak rajzát mutatjuk be. Halhólyag díszítménye és készítésének módja után ítélve ez is a XV-ik század második felében készült. Magassága 1160, szélessége 390 mm.

Igen szép a Szent Jakabról nevezett lőcsei templom szentségházán levő 4 ajtó is, csakhogy ezeket a vasból való díszítmények jellegének megfelelően fából faragták ki. A vasművesség szempontjából említést csak a pántjuk érdemel.

A kassai és bártfai templomok szentségház-ajtóinak szépségével vetekszik az, mely a szent Mártonról elnevezett pozsonyi dom oltárának jobb oldalán levő fiülkét zárja el. Ennek fénynyomatú rajzát melléketünk láttatja. Magassága 1280 mm., szélessége 540 mm. Német nyelvű felírása szerint *Fischer Zsigmond* bécsi lakatos mester készítette, még pedig a XV. század hatvanas éveiben, mert

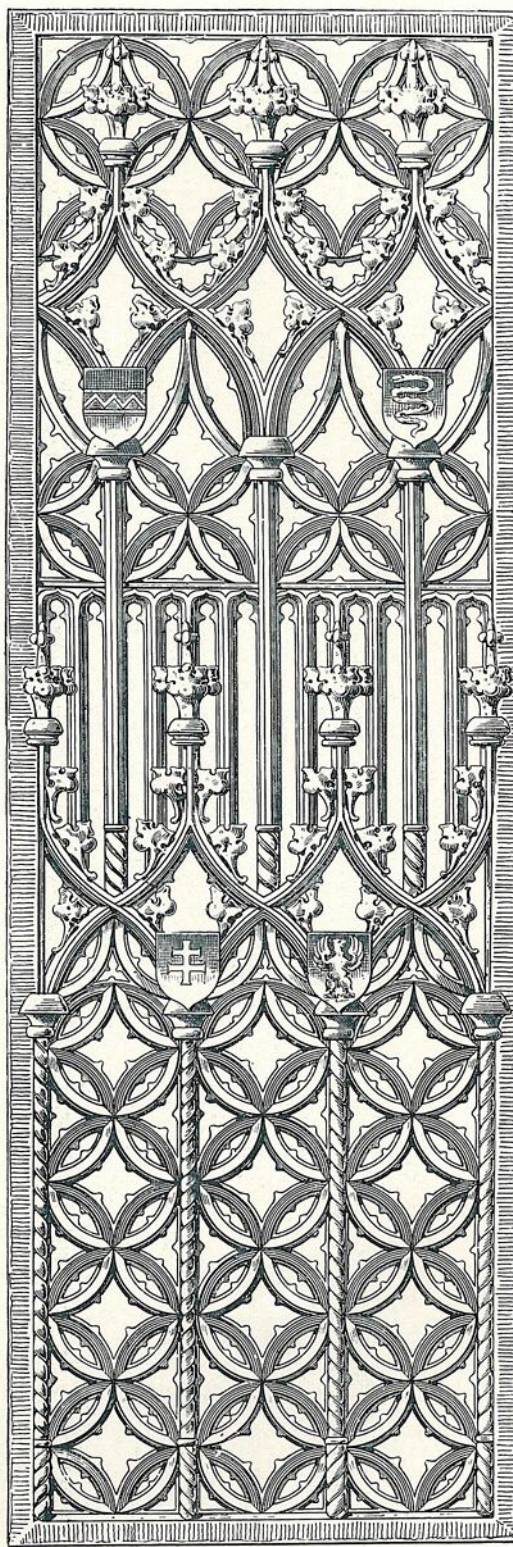


A LAPISPATAKI (Sáros megye)
R. KATH. TEMPLOM
SZENTSÉGHÁZ AJTÓJA.



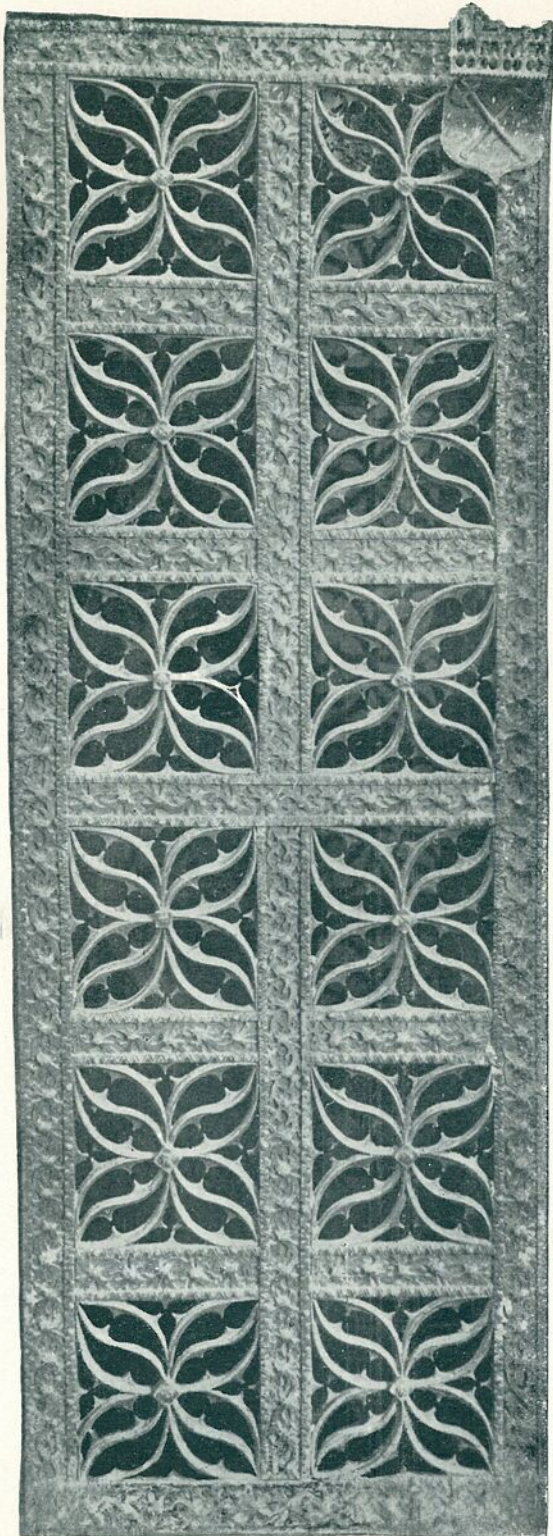
10 9 8 7 6 5 4 3 2 1 0 10 cm.

A KISSZEBENI R. KATH. TEMPLOM
SZENTSÉGHÁZÁNAK VASAJTÓJA.

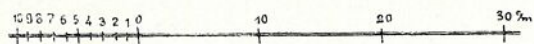
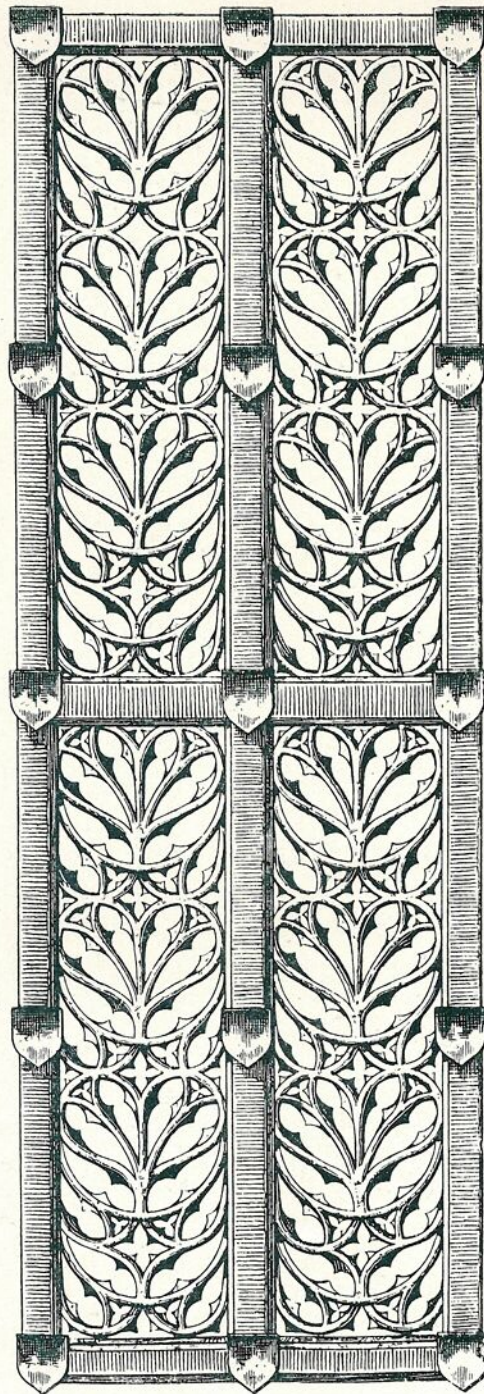


10 9 8 7 6 5 4 3 2 1 0 10 20 cm.

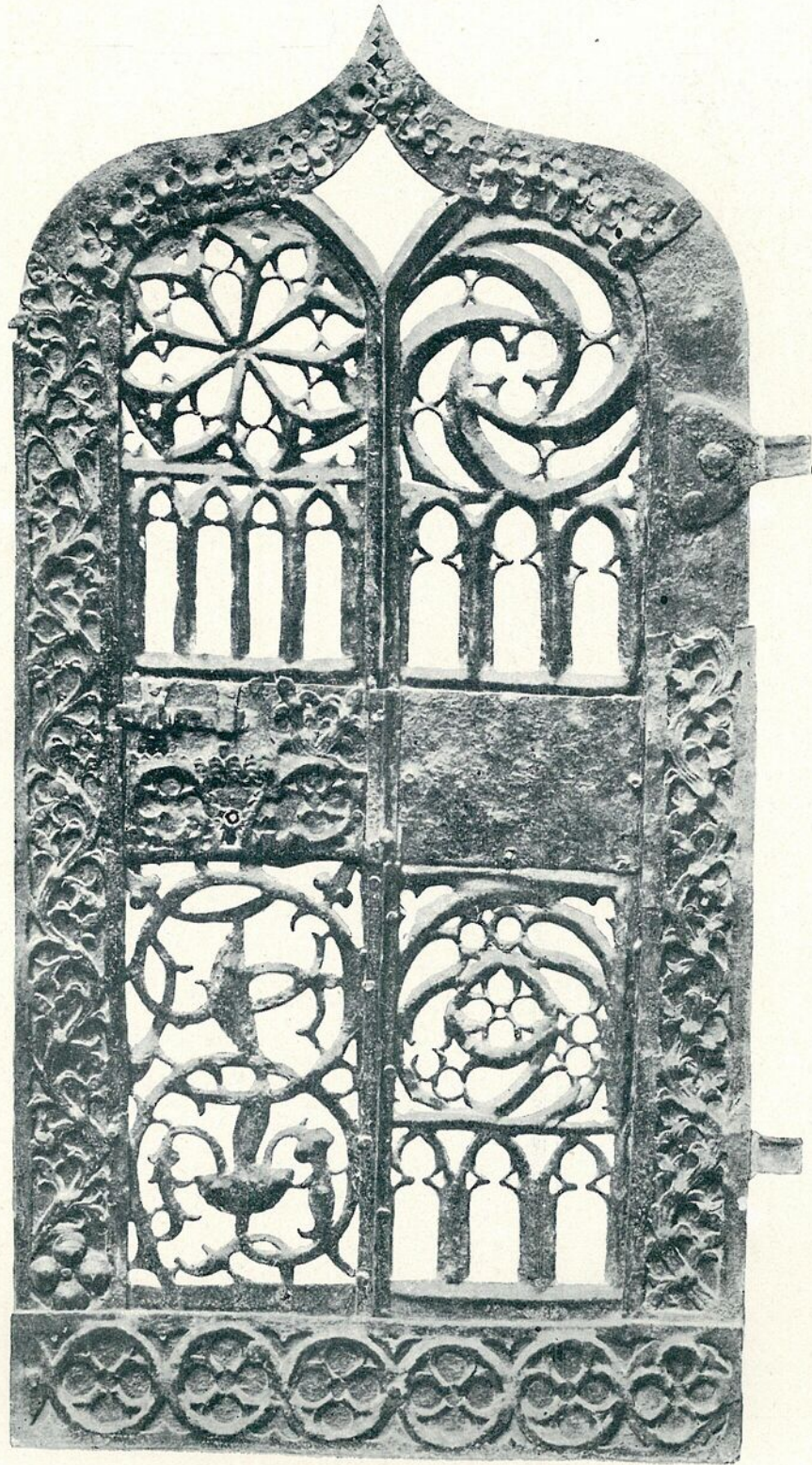
A KASSAI DÓM SZENTSÉGHÁZÁNAK
EGYIK VASAJTÓJA.



A SZENT EGYEDRŐL NEVEZETT
BÁRTFAI TEMPLOM
SZENTSÉGHÁZ AJTÓJA.



A GÖLNICBÁNYAI PLÉBÁNIA TEMPLOM
NAGYBOLDOGASSZONYRÓL NEVEZETT
SZENTSÉGHÁZÁNAK VASAJTÓJA.



A MÁRIAFALVI R. KATH. TEMPLOM
SZENTSÉGHÁZ AJTÓJA.

a diszitményi részletek erre az időre vallanak. *Henszlmann Imre dr.* szerint,* nem az eredeti helyén áll, egykor azt a már régen lebontott szentségházat diszítette, melynek silhouettjét az oltár evangelium felőli oldalán emelkedő fal felszínén, a dom restaurációja előtt tisztán ki lehetett venni.

Az ajtó keretének diszitménye aranyos zöld alapon. Az ormozat felett látható jobb oldali paizs Pozsony városának a baloldali négyelt paizs talán a készítőnek címerét láttatja. Az ország címere a keretet alkotó halhólyag diszitmény alsó bal és jobb sarkában van.

Ezt az ajtócskát *Henszlmann Imre dr.* is, mind az egész elrendezését, mind pedig diszitményeinek finom és pontos kidolgozását illetőleg remekműnek tartja s valóban szebbet mesterének városa, Bécs sem mutathat fel.

Végül bemutatjuk az ország dunántúli csúcsíves templomainak szentségház ajtóit közül a legkiválóbbak egyikét. Magassága 720 és szélessége 370 mm. Az alsó mezők 225 mm. magasak és 120 mm. szélesek. Ez Vasvármegyében a máriafalvi r. kath. templomnak 1483-ban készített szentségházát díszíti. Az eddigiektől eltérő alakját idegen befolyásnak tudhatjuk be. Nem lehetetlen, hogy csehek készítették, mert a szentségház alján a cseh kelyhesek jele látható.

A bemutatott hét vasmunka is arra vall, hogy Magyarországon a XV-ik század folyamán a vasművesség magas fokon állott. Bizonyára még sok ilyen ékesen szóló bizonyíték van az országban, melyeket összegyűjteni és publikálni nemcsak az archeológiával foglalkozó folyóiratok kötelessége, mert csak vállvetett munkával hordhatunk össze annyi anyagot, mely Magyarország iparművészetének történetéről szóló nagy munka megírásához szükséges.

Edvi Illés Aladár.

* Magyarország csúcsíves stílus műemlékei 152. oldal.

MAGYAR ARHITEKTURA.

Magyar építőstílus nem volt. Hazánk korán ismerkedett meg a reneszánsz szellemével s ebben sok más országot megelőzött. De önálló stílust nem alkotott, mert hiányoztak azok a tényezők, melyeknek összműködése a stílust létrehozta. Hiányzott a társadalom kellő kulturális nivója. A silhouette egyáltalában nem volt alkalmas arra, hogy a magyar faj művészi teremtő ereje megnyilatkozhassék. Nem a geniéknek híjjával volt e haza földje, hanem igenis híjjával volt azon békeséges nyugalomnak és harmonikus életnek, a mely minden szellemi evolúcióhoz szükséges.

Nem volt olyan a környezet, hogy abba a genie beleilleszkedve, tisztán és zavartalanul művészettel foglalkozva, megnyilatkozzék és kifejlődjék. Egyes rövid időközökben nálunk is megindult bizonyos szellemi fejlődés, mely sokat ígért, de csakhamar abba maradt. Az egész olyan volt, mint egy könyv, melyből csak a remekül megírt bekezdő rész van meg, s az sem teljesen. A mit a békés korszak alkotott, azt a felharsanó tárogató s a csatazaj letarolták.

Egyedül az iparművészet az, melynek fenmaradt produktumai a magyar faj művészi tehetségéről tesznek tanubizonyosságot. A mi az építészetet illeti: Felső-Magyarországban a reneszánsznak bizonyos helyi jellegű változata jelent meg, mely más, kedvezőbb körülmények között, ha nem is teljesen önálló, de minden esetben sajátosan magyaros jellegű építészetté fejlődhetett volna ki. Egyébként pedig az idegen stílusok nálunk is megjelentek, s hagytak is hátra nem egy szép példát, a nélkül azonban, hogy azok itt valami magyar karaktert kaptak volna. S egészen napjainkig a művészetek közt talán egyedül az arhitektura az, melyre még nem nyomta rá pregnánsan bélyegét a magyar alkotó talentum, s mely mind